

זכויות סטודנטיות בהריון ולאחר לידה נייר עמדה

התאחדות הסטודנטים בישראל

National union of Israeli students ■ اتحاد الطلاب في إسرائيل

מוגש ע"י מדור זכויות אדם ועוולות חברתיות

של התאחדות הסטודנטים

כתיבה: מור אפרת

חשוון תשע"א – אוקטובר 2010

זכויות סטודנטיות בהריון ולאחר לידה

התאחדות הסטודנטים הארצית

רחוב נחלת יצחק 8

תל-אביב 67448

טלפון : 03-6093330

פקס : 03-6093331

www.nuis.co.il

office@nuis.co.il

1. מבוא:

זכויות נשים בהריון ולאחר לידה זוכות להתייחסות מיוחדת בעולם כולו. רבות ממדינות העולם, בהן ישראל, מכירות במעמד המיוחד של נשים אלו, ובתוך כך חוקקו חוקים המסדירים את מעמדם החוקי של נשים בהריון ולאחר לידה. כבר ב-1954 חוקקה הכנסת את חוק עבודת נשים, תשי"ד-1954 ובשנים העוקבות הוסיפה תיקונים נלווים. חקיקה זו היא פרי מאבקים לשוויון והעלאת המודעות הציבורית לחשיבותו.

למרות החקיקה המגנה על זכויות האישה בהריון אנו עדים להיעדר נהלים ברורים ואחידים באשר לזכויות הסטודנטית בהריון ולאחר לידה במוסדות להשכלה גבוהה. חוק זכויות הסטודנט (התשס"ז-2007), המעגן את חובותיו וזכויותיו של הסטודנט בישראל, אף הוא אינו מתייחס לזכויותיה. כך לדוגמה, אורך חופשת הלידה של סטודנטיות אינו מוסדר בחוק או בנוהל מוסדר אחר. מצב זה מאפשר פגיעה בקנה מידה רחב בזכויות הסטודנטית בהריון ולאחר לידה.

היעדר נהלים מתאימים אף מהווה גורם מרכזי המעכב את קידומם של נשים באקדמיה, כפי שמוכיחים מחקרים רבים. היקף הנשים בסגל האקדמי בישראל עומד היום על כ-20%, מציאות שיש לפעול לשנותה בכל דרך אפשרית. היעדר הכרה בזכויות סטודנטיות בהריון ולאחר לידה משמר את אי השוויון הקיים בין נשים לגברים באקדמיה ומקשה על סטודנטיות לנפץ את "תקרת הזכוכית" ואת תת הייצוג של נשים באקדמיה.

התאחדות הסטודנטים בישראל היא הגוף המייצג את הסטודנטיות והסטודנטים בישראל. כחלק מעבודתנו, אנו ערים לאי שמירת זכויותיהן של סטודנטיות בהריון ולאחר לידה במוסדות השונים. לכן אנו קוראים להסדרת נהלים ותקנות ברורים בנושא זכויות הסטודנטית בכל המוסדות להשכלה גבוהה לפי ההצעות המובאות במסמך זה.

2. חופשת לידה לסטודנטיות:

הנוהל המוצע:

2.1. סטודנטית לאחר לידה תהיה זכאית לחופשת לידה באורך של 14 שבועות. בתקופה זו הסטודנטית זכאית להיעדר מהלימודים ללא צורך באישור נוסף ובהתאם לנהלים הקיימים במוסד.

2.2. אם נעדרה הסטודנטית עד 6 שבועות בסמסטר עקב חופשת לידה, ומילאה את חובות הקורס בשבועות בהם נכחה, היא זכאית לתאם עם המרצה מועדים להשלמת חובות הקורס על-פי הזכויות המוקנות לה בנהלים אלו, ולקבלת ציון בקורס.

2.3. אם נעדרה הסטודנטית למעלה מ-6 שבועות בסמסטר היא זכאית להירשם בשנית לכל הקורסים אליהם הייתה רשומה בסמסטר הקודם ללא תשלום תוספת שכר לימוד (להלן: שכ"ל), לרבות תשלומי הגרירה והתקורה.

2.4. סטודנטית בהריון זכאית להיעדר עד 10 ימי לימודים לצורך בדיקות רפואיות בכפוף להצגת אישורים רפואיים.

2.5. סטודנטית בשמירת הריון זכאית להיעדר מהלימודים בתקופה האמורה עם הצגת אישור רפואי. דין מבחנים ועבודות שמועד הגשתם בתקופה זו כדין מבחנים ועבודות בתקופת חופשת לידה.

2.6. סטודנטית בתהליך טיפולי פוריות רשאית להיעדר מהלימודים בימי הטיפולים עם הצגת אישור רפואי, וכן 10 ימי לימודים לאחר הטיפולים. דין מבחנים ועבודות שמועד הגשתם בתקופה זו כדין מבחנים ועבודות בתקופת חופשת לידה.

הרציונאל:

סטודנטיות רבות עומדות בפני בעיה כאשר הן רוצות למצות את זכותן לחופשת לידה בתקופת ההריון ולאחר הלידה. כיום, יש שוני באורך היעדרות המותר לסטודנטית יולדת. בנוסף, יש מוסדות שמקנים היתר להיעדרות בשל לידה, אך הוא מותנה באישור מרצה הקורס. במצב זה יכולות שתי סטודנטיות באותו מוסד להיות זכאיות לתקופת היעדרות שונות, בהתאם לחוג הלימודים. למשל, באוניברסיטה העברית, סטודנטית בהריון צריכה לבקש באופן אישי מכל המרצים שלה אישור להיעדרות. באוניברסיטת תל אביב, ההיתר להיעדרות ניתן על פי שיקול דעת של מזכירות החוג. במוסדות אחרים אין היתר רשמי להיעדרות מלימודים עקב לידה.

ההבהרה "ללא צורך באישור נוסף" נועדה למנוע מצבים שכיחים בהם סטודנטית צריכה לפנות באופן פרטני לכל מרצה ומרצה בצורה אישית ולבקש ממנו אישור להיעדרות. מעמד הבקשה מחייב את הסטודנטית להיות תלויה בטוב ליבו של המרצה במקום שזכויותיה יהיו מעוגנות. כמו כן, הצעה זו נועדה למנוע יחסי תלות של סטודנטית במרצה.

ראוי לציין כי כאשר הסטודנטית בוחרת לנצל את זכותה לחופשת לידה למשך 6 שבועות, היא זכאית בנוסף לתקופת היעדרות מקובלת בשל נסיבות רפואיות. זאת על מנת למנוע מצב בו סטודנטית שיצאה לחופשת לידה איננה יכולה להיעדר ליום נוסף בשל מחלה.

3. זכאות למועד מיוחד בבחינות:

הנוהל המוצע:

3.1. סטודנטית שילדה בתקופה של עד 14 שבועות ממועד הבחינה, תהיה זכאית למועד מיוחד בכל בחינה אשר תתקיים עד תום אותו סמסטר.

הרציונאל:

במוסדות רבים לא קיים נוהל או התייחסות בתקנון באשר לזכות סטודנטיות למועד מיוחד בשל הריון. פעמים רבות הסטודנטית צריכה לסמוך על טוב ליבו/ה של המרצה או על נהלים שונים בחוגים השונים על מנת להיבחן במועד מיוחד. מצב זה מביא למציאות בה חלק מהסטודנטיות נהנות ממועדים מיוחדים וחלקן האחר לא ולחוסר שוויון בנטל האקדמי של סטודנטיות בהריון.

4. יציאה לשירותים בשעת בחינה:

הנהל המוצע:

4.1 סטודנטית בהריון זכאית לצאת לשירותים ללא הגבלה בשעת בחינה.

הרציונאל:

נשים בהריון זקוקות לצאת לשירותים לעיתים תכופות. היום אין נוהל ברור בכל המוסדות המאפשר לסטודנטיות בהריון לצאת לשירותים בכל עת בזמן בחינה. סטודנטיות לעיתים נדרשות להסתמך על טוב ליבן של משגיחות הבחינה במקום שזכות זו תוכר להן באופן ברור.

5. הגשת עבודות:

הנהל המוצע:

5.1 סטודנטית בחופשת לידה או סטודנטית ששבה מחופשת לידה שבועיים לפני מועד הגשת עבודה תוכל להגישה במועד מאוחד יותר או להגיש עבודה חלופית וזאת בתיאום עם מורה הקורס ובהתאם למהות העבודה והיקפיה. עבור הגשת העבודות במועד החדש שנקבע לא יגבה תשלום שכ"ל נוסף.

הרציונאל:

כיום נהוגים בכל מוסד וחוג נהלים שונים באשר להגשת עבודות באיחור בשל לידה. כאמור גם מצב זה מביא לחוסר שוויון בנטל האקדמי בין הסטודנטיות השונות. כמו כן גם כאשר אושר לסטודנטיות להגיש באיחור עבודה, לעיתים נדרש ממנה שכ"ל על סמסטר נוסף בשל כך. סטודנטיות רבות שהתלוננו בנושא זה הדגישו את העוול שנעשה להן כאשר נדרש מהן לשלם תשלום נוסף על הגשת עבודה בסמסטר העוקב.

6. מלגות:

הנהל המוצע:

6.1 סטודנטית לתארים מתקדמים אשר מקבלת מלגה תהיה זכאית להמשך קבלת המלגה למשך תקופת חופשת הלידה.

6.2 המלגה בתקופת חופשת הלידה תשולם לסטודנטית על ידי המוסד בו היא לומדת. הקפאה ו/או הפחתה של מלגות במהלך חופשת הלידה יהיו אסורות לפי תקנוני המוסד.

6.3 סטודנטית שקיבלה המלצה רפואית לשמירת הריון תהיה זכאית להמשך תשלום המלגה במהלך תקופה זו.

6.4 במהלך הריון תיאסר הפסקה או הפחתה של שיעור המלגה המשולמת לסטודנטית.

6.5 עם תום תקופת המלגה תהיה הסטודנטית זכאית להארכה אוטומטית של המלגה לתקופה השווה למספר השבועות בהן הייתה בחופשת לידה במהלך לימודיה מסיום מועדה המקורי של המלגה.

6.6. כל מוסד יקים קרן ייעודית כללית ממנה תשולם המלגה לסטודנטיות בחופשת הלידה במהלך שמירת ההריון, ובמהלך הארכת המלגה בעקבות ההריון הקרן תנוהל על ידי גורם אוניברסיטאי שאינו ביחסיים מחקרניים עם סטודנטיות לתארים גבוהים.

הרציונאל:

סטודנטיות רבות נפגעות בשל הקפאת מתן מלגות בתקופה חופשת הלידה, ופניות בנושא זה הגיעו להתאחדות הסטודנטים. חלק מהסטודנטיות לתארים מתקדמים מקבלות מלגות מחייה חודשיות המהוות משכורת בתמורה למחקר שהן מבצעות. במקרים רבים כאשר סטודנטיות יולדות המנחים/ות מחליטים/ות להפחית את אחוז המלגה בתקופה שהסטודנטית אמורה להיות בחופשת לידה ואף לעיתים מקפיאים אותה. כך נוצר מצב בו הסטודנטית, האם הטרייה, נמצאת במהלך השבועות הראשונים לאחר הלידה בחופשת לידה ללא זכויות, הגנה ופרנסה, מצב אשר יוצר קשיים כלכליים רבים במקרים לא מעטים.

הקמת קרן כדוגמת זו המתקיימת במכון וייצמן בכל מוסדות ההשכלה הגבוהה תמנע מחוקר/ת שמעניק/ה את המלגה פגיעה כלכלית בשל יציאת הסטודנטית לחופשת לידה, כיוון שהמוסד יממן את המלגה. כך, תפחת אפליית נשים בעת קבלתן לתארים מתקדמים ומחקר אצל חוקרים/ות. בנוסף, יופחתו יחסי התלות הנוצרים בין סטודנטיות המבקשות לצאת לחופש לידה תוך המשך קבלת המלגה ובין המרצים/ות. בפניות שהגיעו להתאחדות הסטודנטים הציגו סטודנטיות את הפן המשפיל והלא מכבד בעת הבקשה ליציאה לחופשת לידה והמשך קבלת מלגה.

7. הסדרי חנייה בקמפוס:

הנוהל המוצע:

7.1. סטודנטית הרה זכאית לחנייה חינם בתוך הקמפוס החל מהשבוע ה- 25 להריונה ועד חודש לאחר תאריך הלידה המשוער. החניון שבו תתאפשר החנייה לסטודנטית יהיה קרוב במידת האפשר לבניין בו היא מבצעת את מרבית שעות הלימוד או המחקר שלה.

7.2. הורים לילדים עד גיל שנתיים זכאים לרכוש תו חנייה במחיר מוזל בתוך הקמפוס.

הרציונאל:

סטודנטית בחודשים מתקדמים של הריון מתקשה ללכת מרחקים ארוכים. על מוסדות להשכלה גבוהה אשר מכירים במגבלות רפואיות לשם קבלת תו חנייה להכיר גם בחודשי הריון מתקדמים כמגבלה פיזית ולאפשר חנייה קרובה לקמפוס. כיוון שמקומות החנייה בקמפוסים שונים מרוחקים מאוד מחדר הכיתה, ומדרכות ושבילים בטיחותיים אינם תמיד בנמצא, על המוסד לאפשר לסטודנטים הורים להגיע עם ילדיהם בצורה נוחה ובטוחה לקמפוס.

8. פרסים ומענקי הצטיינות:

הנהל המוצע:

8.1. פרסים ומענקי הצטיינות אשר מבוססים על ציונים ועל משך תקופת סיום הלימודים יחושבו לסטודנטיות יולדות תוך הפחתת תקופת חופשת הלידה אותה ניצלה בפועל.

הרציונאל:

היום מוצעים סוגים שונים של פרסים ומענקים לסטודנטים מצטיינים אשר סיימו את תקופת לימודיהם בפרק זמן קצוב. כך נוצר מצב שסטודנטיות יולדות, אשר עמדו בקריטריונים של ההצטיינות ושל משך הזמן, אינן מקבלות פרסים אלו כיוון שיצאו לחופשת לידה, ועל כן סיימו את התואר מאוחר יותר.

9. חופשת לידה לבני זוג:

הנהל המוצע:

- 9.1. סטודנט אשר נולד לו תינוק זכאי לחופשת לידה באורך של 6 שבועות.
- 9.2. סטודנט אשר נולד לו תינוק ומימש את 6 השבועות של חופשת הלידה, זכאי להאריך את חופשת הלידה ל-8 שבועות נוספים, אם בת זוגתו היא סטודנטית ומממשת חופשת לידה מקוצרת.
- 9.3. סטודנט אשר נולד לו תינוק ושבת זוגתו אינה סטודנטית זכאי לחופשת לידה של 6 שבועות ולכל ההטבות הכלולות בה.

הרציונאל:

למרות ההכרה בחוק בזכות של גברים לצאת לחופשת לידה, זכות זו נעדרת מציבור הסטודנטים. להתאחדות הסטודנטים הגיעה פנייה של בני זוג לאחר לידה אשר ביקשו לממש את יתרת חופשת הלידה עבור אבי הילד. הסטודנטים מצאו ובדקו כי לא קיים כל נוהל באשר לחופשת לידה של האב. הם כתבו מכתב לדיקנט במוסד בו למדו ובו מחו על היעדר נוהל בנושא זה.

יודגש, כי היעדר הכרה בזכויות האב אינו רק שאינו תקין והולם מול בני הזוג, הוא אף מנציח את החלוקה המסורתית של תפקידים נשיים וגבריים ואינו מכיר בתפקידו של האב כהורה שותף בגידול הילדים.

10. חדרי החתלה והנקה:

הנהל המוצע

- 10.1. מוסד יחויב בהקמת חדרי הנקה באופן שיהיה נגיש לכל הסטודנטיות ברחבי הקמפוס. חדר ההנקה יצויד במשטח החתלה, במקרר עם מקפיא, בשקעי חשמל ובקרבת מקום יהיה כיור מים.
- 10.2. מוסד יחויב בהקמת משטחי החתלה באופן שיהיה נגיש לכל הסטודנטיות ברחבי הקמפוס.

הרציונאל:

סטודנטיות מניקות צריכות לשאוב חלב בפרקי זמן קבועים, וזקוקות לנגישות למקפיא או מקרר. מטרתן של סעיף זה הוא לאפשר תנאים נאותים לסטודנטיות. בנוסף, סטודנטיות המגיעות ללימודים עם תינוק מתקשות לעיתים לאתר מקום הולם להחלפת חיתולים, הדרוש הן לאם והן לסביבתה. סטודנטית שפנתה להתאחדות הסטודנטים סיפרה שחיתלה את ילדה בכיור השירותים כיוון שלא עמד לרשותה מקום הולם יותר. מצב זה סיכן את התינוק וגרם לסטודנטית לתחושות של אי נוחות והשפלה. בנוסף, קיבלה ההתאחדות פניות של סטודנטיות שסיפרו שנאלצו להניק את תינוקן במקומות ישיבה ציבוריים בקמפוס או בשירותים.

11. מועד סיום תואר והגשת עבודת גמר:

הנהל המוצע:

11.1. סטודנטית שילדה בתקופת לימודיה זכאית להארכת מועד תאריך סיום התואר, או להארכת מועד הגשת תזה או דוקטורט בהתאם למספר השבועות בהם הייתה בחופשות לידה בפועל. סטודנטית אשר מימשה יותר מחופשת לידה אחת זכאית להארכת תאריך סיום תואר, הגשת תיזה או דוקטורט על כל אחת מחופשות הלידה אותן מימשה.

11.2. מועד סיום התואר החדש או תאריך הגשת התיזה או הדוקטורט החדשים לא ילוו בתשלום שכ"ל נוסף לרבות תשלומי התקורה והגרירה הנוספים.

הרציונאל:

סטודנטית אשר שהתה בחופשת לידה לא למדה בתקופה זו ולכן זכאית להארכת זמן לימודיה באופן שמכסה על התקופה שהפסידה.

12. מתן תלושי צילום

הנהל המוצע:

12.1. סטודנטית הנעדרת מיום לימודים בשל טיפולים רפואיים הקשורים לתקופת ההריון ו/או בשמירה הריון ו/או חופשת לידה זכאית ל-40 תלושי צילום מהמוסד.

הרציונאל:

סטודנטית הנעדרת מלימודים בשל תקופת ההריון נמצאת, לעיתים, חייבת בהשלמת כמות גדולה של חומר לימודי. תלושי הצילום מאפשרים לסטודנטית להשלים במידה ראויה את החומר הנדרש.

13. מעון יום:

הנהל המוצע:

13.1. בכל מוסד להשכלה גבוהה יפעל מעון יום שיאפשר לסטודנטים הורים להגיע ללימודים עם ילדיהם ולהפקידם במעון. מעון היום יותאם ללוח הזמנים האקדמי (מבחינת שעות וחופשות) וכן לצרכי הסטודנטים הייחודיים (יפעל עד הערב, התשלום יהיה פר יום; יאפשר הבאת התינוק

באופן חד פעמי). זאת בהתאם למודל הקיים בהצלחה מזה חמש שנים באוניברסיטה העברית ואשר הורחב אל אוניברסיטת בר אילן, מכללת דוד ילין, מכללת אריאל ומכללת אורנים.

הרציונאל:

קיום מעונות יום מאפשרים לסטודנטים הורים הן להמשיך בלימודיהם והן לעמוד במשימת ההורות יחד. התאמה של המעונות לצרכי הסטודנטים והאפשרות להפקיד ילד במעון רק לימים מסוימים מקלה באופן ממשי על סטודנטים הורים להמשיך בלימודיהם ולשלם מחיר קטן יותר על השילוב של הורות ולימודים.

14. הנגשת מידע ואחראי/ת הורות:

הנוהל המוצע:

- 14.1. מוסד להשכלה גבוהה יפרסם בכל שנה בשנתון/ידיעון את הכללים והדרכים לקבלת השירותים המיוחדים אליהם זכאים סטודנטים הורים.
- 14.2. בכל מוסד ייקבע אחראי/ת (כלל מוסדי או פקולטי) על הטיפול בסטודנטיות בהריון ולאחר לידה, שתפקידה/ו הוא לקשור בין כלל הגורמים במוסד לצורך מימוש זכויותיה של הסטודנטית בהריון ולאחר לידה. כמו כן, עליה/ו לאכוף את החוקים והכללים שייקבעו.
- 14.3. האחראי/ת על הנושא תזהה צרכים של סטודנטים הורים ותפעל לשיפור מצבם מתוך מטרה ליצור מציאות הולמת יותר את חיי הסטודנט ההורה ועל מנת לקדם את מעמדן של נשים באקדמיה.
- 14.4. מוסד להשכלה גבוהה ימסור לסטודנטית בהריון אשר פונה לאחראי/ת, ובאמצעותו/ה, מסמך המפרט את השירותים להם זכאים סטודנטיות בהריון ולאחר לידה והנהלים לקבלתם.
- 14.5. ראש המוסד יביא לידיעת חברי הסגל האקדמאי והמנהלי בפתיחת כל שנה את עיקרי מסמך זה ורוח הגישה המתחשבת בסטודנטיות בהריון ולאחר לידה.

הרציונאל:

הנהלים הקיימים כיום באשר לזכויות הסטודנטיות אינם שקופים וברורים: הם אינם מאוגדים היות ואין סעיף או פרק בתקנוני המוסדות הכולל בתוכו את כל זכויות הסטודנטית בהריון ולאחר לידה. מצב זה מונע נגישות של הסטודנטיות לזכויותיהן. כתוצאה מכך, הסטודנטיות אינן מודעות להן לפני הלידה ואינן זוכות לממש את הסיוע הנחוץ.

דוגמא לתקנון כזה הוא של האוניברסיטה העברית. היעדרות משיעורים עקב לידה מותרת על פי הסעיף המתיר היעדרות מסיבות שונות כמו מחלה, מילואים וגם לידה, אולם לא ניתן למצוא נהלים אלו בצורה מוסדרת תחת סעיף אחד העוסק בזכויות סטודנטיות בהריון. להתאחדות הסטודנטים הגיעה תלונה של סטודנטית אשר פנתה למזכירות הפקולטה בה היא לומדת על מנת ללמוד על זכויותיה בתקופת ההריון ולאחר לידה. המענה שניתן מטעם מזכירות הפקולטה הוא שלא קיים מסמך המפרט את זכויותיה, והסטודנטית נשארה ללא מענה.

15. הרחבת סמכותו של נציב קבילות סטודנטים

הנוהל המוצע:

15.1. בהתאם לחוק זכויות הסטודנט, בכל מוסד להשכלה גבוהה ימונה נציב קבילות לסטודנטים. סטודנטים בהריון ולאחר לידה זכאית לפנות לנציב הקבילות אם עניינה לא טופל לדעתה כראוי בהתאם לכללים אלו, וזאת לאחר שמיצתה את זכות הערעור באמצעות אחראי/ת ההורות.

הרציונל:

במקרה והטיפול בעניינה של הסטודנטית לא טופל כהלכה יהיה באפשרותה אפיק נוסף לפעולה על מנת להגיע לפתרון המוסכם על כל הצדדים.